

ФАКТОРИ МОДЕЛІ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

FACTORS OF THE SELF-DEVELOPING PERSONALITY MODEL

Стаття присвячена питанню розробки моделі особистості, що само розвивається, в контексті концепції футурреальної психології (ФП), розробленої проф. Я.В. Васильєвим; зокрема, особистості, що має ознаки посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Було проведено аналіз останніх досліджень і публікацій в цьому напрямі. Зазначено, що вони звертаються до теперішнього чи минулого у особистості, а не до її майбутнього. Крім того, дослідження, які розглядають так чи інакше зв'язок посттравматичного стресового розладу та феномену безнадії – тобто, несприятливий образ майбутнього, не пропонують конкретні шляхи та технологічні впровадження. Згідно новітньої концепції ФП передбачається розробка фундаментальних основ цільової спрямованості особистості як складової психології людини. Була висунута категорія «цільової спрямованості особистості», розглянуті її рівневі структури, віддаленість цілей від ситуації теперішнього часу та визначені цілі саморозвитку особистості. Було дано визначення процесу саморозвитку та окреслені чотири види цілей, що його складають: самореалізації, самовизначення, самовдосконалення та само актуалізації. Зазначено, що цій підхід може зробити значний внесок у наданні допомоги постраждалим особам, перш за все, військовослужбовцям, які зазнали впливу наслідків посттравматичних стресових розладів (ПТСР) або інших емоційних розладів. На діагностичному етапі дослідження проведення констатуючого експерименту було спрямовано на виявлення особистісних рис характеру особи, при факторному аналізі було виявлено три фактори особистості. В подальшому кореляційному аналізі було виявлено, що процес самоактуалізації, який найбільше підходить до моделі щодо зниження емоційної нестійкості. Таким чином, можна зазначити, що тільки процес самоактуалізації в структурі саморозвитку особистості відповідає моделі саморозвитку особистості, яка може в процесі формування позбутися емоційної нестійкості і нейротизму та досягти впевненості в собі і позбутися травматичних уявлень, що виникли у минулому. Цей процес формування також спирається на перспективні цілі в житті, що має обов'язково привести до зміни життєвої позиції.

Ключові слова: футурреальна психологія, цільова спрямованість, ситуативний підхід, саморозвиток особистості, посттравматичний стресовий розлад.

The article is devoted to the development of a model of self-developing personality in the context of the concept of futurreal psychology (FP), developed by prof. J.V. Vasiliev; in particular, a person with signs of post-traumatic stress disorder (PTSD). An analysis of recent research and publications in this area was conducted. It is stated that they refer to the present or past of the individual, not to his future. In addition, studies that look at the connection between post-traumatic stress disorder and the phenomenon of hopelessness – that is, an unfavorable picture of the future – do not offer specific pathways and technological implementations. According to the latest concept of FP, the development of the fundamental foundations of the target orientation of the individual as a component of human psychology is envisaged. The category of «target orientation of the individual» was put forward, its level structure, remoteness of the goals from the current situation and the goals of personal self-development were determined. The process of self-development was defined and four types of goals were outlined: self-realization, self-determination, self-improvement and self-actualization. It is noted that this approach can make a significant contribution to providing assistance to victims, especially military personnel affected by the effects of post-traumatic stress disorder (PTSD) or other emotional disorders. At the diagnostic stage of the study, the observational experiment was aimed at identifying personality traits of the person, the factor analysis revealed three personality factors. Subsequent correlation analysis revealed that the process of self-actualization that best fits the model of reducing emotional instability. Thus, it can be noted that only the process of self-actualization in the structure of personal self-development corresponds to the model of personal self-development, which can get rid of emotional instability and neuroticism, and gain self-confidence and get rid of traumatic ideas that arose in the past. This process of formation is also based on long-term goals in life, which must lead to a change in life position.

Key words: futuristic psychology, target orientation, situational approach, personality self-development, post-traumatic stress disorder.

УДК 159.923

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.36.27>

Каневський В.І.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Постановка проблеми. Напрямок нашого дослідження, розроблений Я.В. Васильєвим, є новим напрямом у психологічній науці – футурреальною психологією, яка ґрунтується на ствердженні, що людина живе, перш за все, майбутнім та заради майбутнього. В процесі дослідження, проведеного нами в руслі його концепції серед військовослужбовців (в тому числі, із проявами посттравматичного стресового розладу) протягом 2017-2019 років розроблялася новітня технологія зміни позиції особистості, яка дозволить досягати

нею позитивного та творчого ставлення до життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світової науці існує ряд підходів до ґенеа травматичних та посттравматичних проявів, зокрема, системний підхід (Goldsmith RE., Martin CG., Smith CP., 2014), сутності явища та допомоги. Практикується когнітивний, психоаналітичний, наративний підходи щодо терапевтичних втручань (Buhmann C., Andersen I., Mortensen EL., Ryberg J., Nordentoft M., Ekstrøm M., 2015; Levi O., Bar-Haim Y., Kreiss Y., Fruchter E.,

2015; Jongedijk RA., 2014). Проте, вони звертаються до теперішнього чи минулого у особистості, а не до її майбутнього. Майже інтегральний підхід до лікування та мультимодальні втручання В. Drozdek (2014) не визначають важливість футурреального впливу на ситуацію особистості. З іншого боку, розробки фахівців, які розглядають так чи інакше зв'язок посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та феномену безнадії – тобто, несприятливий образ майбутнього (Mihaljević S, Aukst-Margetič B., Vuksan B., Koić E, 2012; Panagioti M, Gooding PA, Tarrier N., 2012; Ajdukovic D. et al., 2013) не пропонують конкретні шляхи та технологічні впровадження – саме те, на що була спрямована робота нашої групи.

Постановка завдання. Згідно цієї новітньої концепції передбачається розробка фундаментальних основ цільової спрямованості особистості як складової психології людини. Вона може зробити значний внесок у наданні допомоги постраждалим особам, перш за все, військовослужбовцям, які зазнали впливу наслідків посттравматичних стресових розладів (ПТСР) або інших емоційних розладів. Дослідження проводилося в 2 етапи. На першому – діагностичному – методологія дослідження була спрямована на виявлення особистісних рис характеру особи, рівня емоційної тривоги, фрустрації та стресових станів. Був проведений констатуючий експеримент серед бійців (125 чол.), та застосований пакет методик: ЕРІ Г. Айзенка, РСЛ (М,С) – шкала самооцінки наявності ПТСР, Самоактуалізаційний тест (САТ) Е. Шострома, опитувальник рівню суб'єктивного контролю (РСК), опитувальник Міні-мульт (скорочений багатофакторний опитувальник для дослідження особистості – СБОО), а також оригінальна методика дослідження цільової спрямованості особистості (ЦСО), розроблена Я.В. Васильєвим.

На II етапі – розроблені методи формульовального експерименту по корекції ЦСО, розроблена оригінальна методика виявлення рівня саморозвитку (РРС), розроблена орієнтувальна основа дій на базі теорії планомірного формування розумових дій та понять, проведене пілотажне дослідження формульовального експерименту [4].

Виклад основного матеріала. Аналіз теоретичних досліджень і констатуючого експерименту, спрямованого на виявлення психологічних чинників особистості військовослужбовців у складі 125 чоловік, підтвердив дані більшості психологічних досліджень особистості. Це відноситься, передусім, до фактора нейротизму, який свідчить про емоційні відхилення в структурі особисто-

сті. Також спостерігалися індивідуальні відхилення за результатами анкети ПТСР, та факторами клінічних шкал мінімульт. Це не було для нас несподіванкою.

Несподіваним для нашої наукової групи були результати факторного аналізу особистісних рис за методиками, які включають понад 50 факторів. Проведений аналіз складався з трьох чинників. Перший підтвердив провідну роль емоційного фактора в негативному плані, в третьому чиннику емоції не були нормою, але значно ближче до середнього рівня. Другий фактор показав відсутність негативних емоцій і позитивний на статистично достовірному рівні фактор нейротизму.

При з'ясуванні того, які ще особистісні риси відносяться до другого фактора, виявилось, що це особистісні риси, які були отримані на основі нашої методики «Цільової спрямованості особистості» (ЦСО). Ця методика є головним інструментом експериментальних досліджень в напрямі футурреальної психології, яка вважає, що людина завжди орієнтується на ситуації майбутнього часу, виходячи з реальних ситуацій теперішнього часу, оскільки вона завжди ставить цілі, незалежно від того, усвідомлює вона це чи ні [1].

У зв'язку з тим, що цілі завжди розглядалися як «образи потрібного майбутнього» (за Н. А. Бернштейном), ця методика дозволила вивчати особливості орієнтування особистості на майбутнє. Проблеми цілей доволі докладно розглядалися у наших роботах [1; 2; 5; 7]. Ми вважаємо, що людина живе майбутнім і заради цього майбутнього – свого власного, своїх дітей, близьких і всього людства. Якщо не поставити цілі, то нам не вдасться нічого зробити.

Методика ЦСО дуже проста, всього за десять хвилин треба завершити двадцять пропозицій, які починаються двома словами: «Я хочу ... або мені хочеться ...». Як бачимо – це методика проєктивна, і ніяких додаткових вимог крім часу і кількості пропозицій у ній немає. Інструкція та обробка результатів з інтерпретацією наводяться в роботах [1; 2]. Оскільки методика проєктивна, то можна в пропозиціях висловлювати будь-які бажання, які відповідають цілям людини.

При аналізі цілей особистості ми відбираємо ті, які відносяться до саморозвитку особистості. Під саморозвитком маємо на увазі процес, який складається з чотирьох видів цілей на самовизначення (СВ), самореалізацію (СР), самовдосконалення (СУ) і само актуалізацію (СА). Ураховувалася кількість цілей за кожним з чотирьох видів і сумарний показник – загальна кількість

цілей, яка показувала рівень саморозвитку (ІПСР). Докладніше про їх зміст – у наших роботах [6; 7; 8].

Для побудови моделі особистості, що саморозвивається, ми використовували результати власних досліджень і за допомогою методики ЦСО провели кореляційний аналіз (коефіцієнт кореляції Пірсона, r) між рисами особистості, які були використані у констатуючому експерименті, і кількістю цілей кожного з показників саморозвитку особистості.

У таблиці 1 представлені провідні чинники особистості та їхні коефіцієнти кореляції, як показники зв'язку з видами процесів саморозвитку.

Аналіз даних зазначеної таблиці дозволяє зробити певні висновки щодо моделі саморозвитку особистості. Перший процес самовизначення має тільки один статистично достовірний зв'язок з фактором мрійливості, але з негативним знаком, це є свідченням про утилітарності або приземленості мотивації. Можна стверджувати, що зміна професії пов'язана з відмовою від безплідних фантазій.

Процес самореалізації має кореляційні зв'язки з сімома факторами. Разом з тим, у цих факторах проявляються риси поведінкової активності і емоційної нестабільності. До першої групи належать: домінування, соціальна сміливість, покладання на себе і гнучкість поведінки. До другої групи належать: напруга базальних потреб, психастенія і інтернальність до здоров'я. Природно, що таких особистісних факторів недостатньо для моделі особистості.

Процес самовдосконалення має певні кореляційні зв'язки, серед них два зв'язки

з інтернальністю, та один з них належить до здоров'я, а він близький до емоційного фактора разом з нейротизмом. Можна констатувати, що процес самовдосконалення також не підходить до моделі ідеальної особистості через емоційну нестійкість.

Останній процес саморозвитку, процес самоактуалізації, який найбільше підходить до моделі щодо зниження емоційної нестійкості. Уже за це можна пропонувати цей процес як модель. Характерно те, що у цьому процесі є позитивний кореляційний зв'язок з емоційною стійкістю і негативний з напруженістю базальних потреб. Отже, з емоційним станом у самоактуалізованих особистостей за версією А. Маслоу все добре [9]. Три фактори відносяться до інтернальності, але не до здоров'я, як було в процесі самовдосконалення, а до невдач в сімейних і в міжособистісних стосунках. Інтернальність вказує на те, що людина бере відповідальність за вчинки і невдачі на себе.

Два фактори – це негативна кореляція з мрійливістю, що свідчить про прагматичність. Останній фактор психопатії, але це не те значення, яке надають йому в загальноприйнятому розумінні, а дефініція однієї з клінічних шкал методики багатфакторної Міннесотської анкети особистості, в якій вказується на прагнення особистості до незалежності, небажання йти стандартними шляхами і до нонконформізму. Цей фактор за належних умов сприяє творчій діяльності.

Таким чином, можна зазначити, що тільки процес самоактуалізації в структурі саморозвитку особистості відповідає моделі саморозвитку особистості, яка може в процесі формування позбутися емоційної

Таблиця 1

Зв'язок особистісних рис з процесами саморозвитку

СВ	r	СР	r	СУ	r	СА	r
Мрійливість	-0,186*	Напруга потреб	0,237**	Контактність	0,183*	Емоційна стійкість	0,215*
		Психастенія	0,21*	Інтерналь. до здоров'я	0,182*	Напруга потреб	-0,21
		Домінування	0,21*	Психопатія	0,176*	Психопатія	0,205*
		Соц. сміливість	0,188*	Нейротизм	0,168*	Мрійливість	-0,195*
		Покладання на себе	0,131*	Інтернальність до невдач	0,154*	Інтернальність до невдач	0,181**
		Гнучкість поведінки	0,117*			Інтернальність у сім'ї	0,181**
		Інтернальність до здоров'я	-0,16*			Інтернальність у міжособ. стосунках	0,168*

* – показники з ймовірністю помилки $p \leq 0,05$, ** – з ймовірністю помилки $p \leq 0,01$

нестійкості і нейротизму, та досягти впевненості в собі і позбутися травматичних уявлень, що виникли у минулому. Цей процес формування також спирається на перспективні цілі в житті, що має обов'язково привести до зміни життєвої позиції.

В основі зміни життєвої позиції лежать закономірності відкритої у футурреальній психології функції віддаленості цілей, яка узгоджується з процесом саморозвитку, викладеним вище [1]. У рівневій структурі цільової спрямованості особистості нами були встановлені чотири рівні і три позиції, які спираються на три види віддаленості цілей. Про це ми теж докладно писали в попередніх статтях та монографіях [1;3;8].

Результати кореляційного аналізу взаємодій між трьома різними за віддаленістю цілями показали негативний кореляційний зв'язок на високому рівні достовірності, відмінності між близькими і середніми цілями, коефіцієнт кореляції = $-0,32^*$, а між близькими і далекими цілями він = $-0,398^*$. Між середніми і далекими цілями коефіцієнт кореляції = $-0,259^*$.

Ці значущі кореляційні зв'язки говорять про зворотні залежності між зазначеними вище позиціями особистості. Це підтверджує незалежність фізіологічних і психологічних механізмів, на яких ґрунтується постановка цілей. Виходячи з того, що всі види цілей спрямовані в майбутнє, ці кореляційні зв'язки недвозначно вказують на те, що майбутній час не є чимось одноманітним і монолітним, а певною мірою структурованим.

Процес саморозвитку особистості нами розглядається, як процес, безпосередньо пов'язаний із задоволенням потреби у зростанні і розвитку суб'єкта. При вивченні цільової спрямованості особистості в процесі саморозвитку, ми, як і раніше, за допомогою кореляційного аналізу зіставили кількість цілей, кожного процесу за їхньою віддаленістю.

З таблиці видно, як корелюють віддаленість і кількість цілей, що відносяться до процесів саморозвитку.

Цей факт є незаперечним доказом того, що далекі цілі альтруїстичної позиції особистості є провідним фактором саморозвитку особистості, а процес самоактуалізації займає провідне місце у саморозвитку особистості, а також у зростанні та розвитку особистості взагалі. Про це свідчить і віковий показник сумарного процесу саморозвитку, який показує, що з віком процес самоактуалізації зростає і досягає апогею (в наших дослідженнях в дорослому віці від 36 до 45 років = $0,211^*$), але водночас процес самореалізації, де провідними є середні цілі, має закономірні тенденції до зниження з віком = $-0,278^*$. Таким чином, підтвердилася наша гіпотеза щодо диференціації психологічних механізмів постановки різних за віддаленістю цілей, при пріоритеті провідної ролі далеких цілей, які забезпечують стабільність, як сталість майбутнього часу.

Для близьких цілей визначальними виявилися дві особистісні риси, і обидві вони мали негативні коефіцієнти кореляції.

Таблиця 2

Взаємозалежність різних по віддаленості цілей та процесів саморозвитку ($r=$)

Процеси Цілі	СВ	СР	СУ	СА	ІПСР
Близькі	$-0,256^{**}$		$-0,282^{**}$	$-0,237^{**}$	
Середні		$0,202^{**}$	$0,093$	$-0,101^*$	$0,103^*$
Дальні		$-0,182^{**}$	$0,357^{**}$	$0,43^{**}$	$0,385^{**}$
Вік		$-0,232^{**}$			$0,179^{**}$

Таблиця 3

Зв'язок особистісних рис з віддаленістю цілей і саморозвитком

Цілі	Близькі	r	Середні	r	Далекі	r	ІПСР	r
1	Ціннісні орієнтації	$-0,194^{**}$	Домінування	$0,215^*$	Інтернальн невдач	$0,148^*$	Інтернальність невдач	$0,142^*$
2	Інтернальність в сім'ї	$-0,153^*$	Незадов. соц. потребами	$-0,24^*$	Інтернальн. міжособистісних відн	$0,176^*$	Психопатія	$0,168^*$
3	.		С/прийняття	$-0,173^*$	Консерватизм	$0,248^{**}$	С/повага	$0,394^{**}$
4			С/повага	$-0,136^*$			С/прийняття	$0,382^{**}$
5			Орієнтація у часі	$-0,162^{**}$				

Ці кореляційні зв'язки свідчать, що під час постановки близьких цілей людина відмовляється від: «тих ідеалів і цінностей, за якими йдуть самоактуалізовані особистості» [10, с. 215], це, по-перше, а по-друге, причину невдач у сімейних відносинах особистість найбільше бачить не в собі, а в інших. Можна констатувати, що ці дві риси підтверджують егоцентризм особистісної позиції.

Для середніх за віддаленістю цілей характерні п'ять кореляційних зв'язків, чотири з яких мають негативну залежність, і одну позитивну. Ці п'ять рис особистості вказують на проблеми, пов'язані з міжособистісними відносинами і внутрішніми конфліктами. Усе це призводить до намагання особистості компенсувати труднощі в спілкуванні, прагненням до домінування над іншими, вважаючи, що її інтелектуалізм дозволяє таку поведінку. Це ще більше погіршує і без того недосвідченість у спілкуванні і відсутність рівноваги у внутрішньому світі особистості.

Далекі цілі мають три достовірних кореляційних зв'язки – два позитивних і один негативний. Позитивні зв'язки характерні для двох факторів інтернальності: це локуси контролю невдач; негативна кореляція з рисою особистості радикалізм – консерватизм.

Останній сумарний показник цілей саморозвитку концентрує основні риси особистості, яка прагне до саморозвитку. Таку особистість відрізняють фактори, які мають позитивні кореляційні зв'язки. Як видно з коефіцієнтів кореляції – вони мають високі значення, високу статистичну достовірність (див. табл. 3).

Ці показники особистості мають характерні особливості. По-перше, інтернальність за двома чинниками вказує на те, що людина є причиною власних невдач і помилок, по-друге, в контактах з іншими людьми шукає в собі, що характерно для альтруїзму. Останній фактор – консерватизм особистості. Це пов'язано з тим, що, ставлячи далекі цілі, людина орієнтується на загальнолюдські цінності, перевірені часом, не змінює свої усталені погляди і принципи.

Таким чином, вивчення особистісних рис, що впливають на постановку різних за віддаленістю цілей, підтвердили висунуте припущення про вплив дальності цілей на функції виконуваних цільовою спрямованістю особистості. Тим більше, що далекі цілі за змістом є високими, відповідними до прийнятих у суспільстві норм поведінки і духовних цінностей.

Кореляційний аналіз зв'язків між процесами саморозвитку показав, що і вони

мають між собою певні залежності і достовірні відмінності. Процес самовизначення має дві негативні залежності з процесами самовдосконалення: $r = -0,102^*$, а з процесом самоактуалізації: $r = -0,154^*$, але водночас, цей процес впливає позитивно на сумарний показник саморозвитку: $r = 0,098$, втім, як і всі інші процеси, але з низьким рівнем достовірності. Процес самореалізації має високий рівень достовірності з трьома показниками – з процесом самовдосконалення: $r = -0,134^*$, з процесом самоактуалізації: $r = -0,121^*$, але з сумарним показником саморозвитку $r = 0,203$. Процес самовдосконалення має позитивну залежність з процесом самоактуалізації: $r = 0,275$, а з показником сумарного саморозвитку коефіцієнт кореляції: $r = 0,683^{**}$. Процес самоактуалізації має коефіцієнт кореляції з сумарним показником саморозвитку: $r = 0,707^{**}$ [4].

Таким чином, ми можемо впевнено стверджувати про існування психологічних механізмів орієнтації особистості на ситуації майбутнього часу, які відповідають віддаленості цілей від ситуацій теперішнього часу, за якими узагальнено стоять позиції особистості, виявлені нами. Раціональна позиція особистості спирається на середні цілі і має тісний зв'язок з саморозвитком особистості, яка чітко проявляється в процесі самореалізації. Для альтруїстично позиції характерна орієнтація на далекі цілі, що забезпечують функціонування двох процесів саморозвитку – самовдосконалення і самоактуалізації.

Останній сумарний показник цілей саморозвитку концентрує в собі основні риси особистості, яка прагне до саморозвитку. Таку особистість відрізняють фактори, які мають позитивні кореляційні зв'язки, – самоповага, самоприйняття. Як видно з коефіцієнтів кореляції – вони мають високі значення, високу статистичну достовірність (див. табл. 4).

Третій показник – інтернальність до невдач: $r = 0,142$. Цей показник інтернальності характерний для: далеких цілей, цілей самовдосконалення, цілей самоактуалізації, і, як бачимо, взагалі для всіх цілей саморозвитку. Останній позитивний кореляційний зв'язок з психопатією, характеристику якої ми дали раніше.

В таблицях представлено вищий рівень віддаленості – далекі цілі і сумарний показник саморозвитку в таблиці 4, а процеси саморозвитку – у таблиці 5 – самовдосконалення і самоактуалізації. Як заповідав А. Маслоу, у випробовуванні треба брати «вершинні прояви» людських особистостей. Тепер необхідно звернути

Таблиця 4

Віддаленість цілей

Далекі	r	ІПСР	r
Інтернальність до невдач	0,148*	Інтернальність до невдач	0,142*
Інтернальність міжособистісних відносин	0,176*	Психопатологія	0,168*
Консерватизм	0,248**	С/повага	0,394**
		С/прийняття	0,382**

Таблиця 5

Процеси саморозвитку

СУ	r	СА	r
Контактність	0,183*	Емоційна стійкість	0,215*
Інтернальність до здоров'я	0,182*	Напруга потреб	– 0,21*
Психопатія	0,176*	Психопатія	0,205*
Нейротизм	0,168*	Мрійливість	– 0,195*
Інтернальність до невдач	0,154*	Інтернальність до невдач	0,181**
		Інтернальність у сім'ї	0,181**
		Інтернальність міжособистісних стосунків	0,168*

увагу на психологічні чинники особистості, які переважають у чотирьох колонках двох таблиць, щоб визначити ті, які гідні представляти модель саморозвитку особистості, аж до становлення процесу самоактуалізації.

З першої колонки таблиці 4 видно, що далекі цілі мають у своєму складі фактор інтернальність до невдач, а два інших зустрічаються рідко. У другій колонці, яка відображає зміст сумарного показника саморозвитку, представлені два фактора, які зустрічаються часто – це знову інтернальність при невдачах і фактор психопатії, а також варто звернути увагу на фактор самоповаги. У третій колонці процесу самовдосконалення знову зустрічаються два фактори – інтернальність при невдачах і психопатія. І в останній четвертій колонці, де знаходяться фактори процесу самоактуалізації, ми знову зустрічаємося з факторами інтернальності при невдачах і психопатії.

Таким чином, з 25 груп факторів особистості, за якою стоять статистично достовірні кореляційні зв'язки, максимальне число таких груп може бути чотири за кількістю колонок у таблицях 4 і 5, оскільки двох перших факторів інтернальності і психопатії в інших колонках немає. Перше місце займає фактор інтернальності при невдачах, так як має чотири бали, тобто знаходиться в усіх чотирьох колонках – далеких цілей, сумарного показника саморозвитку, а також в процесах саморозвитку – самовдосконалення і самоактуалізації. Тобто має 100% зазначених процесів. На другому місці знаходиться фактор психопатії і має

три бали або 75% охоплення, оскільки не впливає на далекі цілі.

Наступні чотири фактори мають по два бали, причому за всіма восьми колонками, що становить 50% від максимального числа балів. Тоді ми ввели додаткову характеристику «Знак», що означає позитивний або зворотний кореляційний зв'язок, має схожість з іншими показниками, але і вони виявилися рівними у всіх чотирьох чинників. Наприклад, фактори самоповаги і самоприйняття при самореалізації мають негативний зв'язок, а в сумарному показнику саморозвитку – позитивний, це в категорії «Знак» позначається як перехід від мінуса до плюса (– / +), і, навпаки. Такий знак враховувався при визначенні третього місця, а також, як видно з цього показника в таблиці 4, позитивна кореляція була вище у фактора самоповаги.

Крім цього показника враховувався зміст самого фактора і порівнювався з іншими «претендентами». «Конкуренція» велася між двома факторами методики Шостром (САТ) – самоповага і самоприйняття. Їх зміст зводиться до того, що самоповага виникає, коли людина поважає себе за свою силу, а самоприйняття, коли вона приймає і визнає свої слабкості. Виходячи з того, що завданням нашої теми була робота в психокорекції емоційних розладів, то третім чинником був обраний фактор самоповаги, який ми вважаємо першим за значенням, оскільки сприяє розвитку впевненості в собі.

Висновки. В результаті обробки показників дослідження на матеріалі 64 особистісних факторів, було виявлено три

фактори, які відображають сутність саморозвитку особистості. До цих трьох факторів належать: 1) інтернальність при невдачах з методики локус контролю Роттера; 2) психопатії— одна з десяти клінічних шкал методики MMPI; 3) самоповага з методики САТ Е. Шострома. Це фактори, які відображають більшою мірою певні тонкощі особистості, ніж більш глобальні узагальнення типу екстраверт, холерик і т. п.

Варто звернути увагу на два провідних особистісних фактори інтернальності при невдачах і психопатії. Вони не проявляються при досягненні близьких і середніх цілей, а також в процесах саморозвитку – самовизначення і самореалізації. Також показовим є те, що фактор самоповаги, коли він присутній у процесі самореалізації, має негативний кореляційний зв'язок, але в сумарному показнику саморозвитку знаходиться на першому місці, маючи вищий показник коефіцієнта кореляції серед усіх факторів у таблицях 3 і 4. Показово, що фактор психопатії відсутній тільки при постановці далеких цілей, тому що для них характерний фактор консерватизму, несумісний з фактором психопатії, який сповідує незалежність особистості.

Усі наведені факти вказують на важливе психодіагностичне і прогностичне значення для підтвердження правильності виявленої нами моделі саморозвитку особистості. Головне для нас є те, що ми тепер можемо бачити куди веде обраний нами напрямок

корекції особистості і над якими якостями потрібно працювати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильев Я.В. Футурреальная психология личности: монография. Николаев : Изд-во «Илион», 2007. 519 с.
2. Васильев Я. В. Целевая направленность личности (футурреальный подход). Saarbrücken : PalmariumAcademicPublishing, 2015. 232 с.
3. Васильев Я. В. Футурреальная личность: саморазвитие и самоактуализация: монография. Николаев : Изд-во «Илион», 2020. 312 с.
4. Васильев Я. В., Каневський В.І. Психокорекція позицій цільової спрямованості особистості : навч. посібник. Николаев : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. 88 с.
5. Каневський В. І. Психологічні особливості парасуїцидальної поведінки особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2011. 20 с.
6. Каневський В. І. Парасуїцид, черты личности и временная перспектива. в журналі: Humanitatis (<http://st-hum.ru>) № 1 за 2018 год.
7. Каневський В. І. Цільова спрямованість особистості: можливості корекції. Habitus. 2020. Вип. 12. Т. 2. С. 150–154.
8. Каневський В. І., Васильев Я. В. Целевая направленность, содержание целей и парасуїцид: International Journal of Innovative Technologies in Social Science, 4(8), Vol. 2, June, 2018.
9. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб : Питер, 2003. 325 с.
10. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. М. : Смысл, 1999. 425 с.